

Balogh Csilla

Egy falu a sötét időkben

Avar kori település
a Felgyő-Kettőshalmi-dűlőben

Martin Opitz Kiadó

Balogh Csilla
EGY FALU A SÖTÉT IDŐKBŐL
Avar kori település a Felgyő-Kettőshalmi-dűlőben

A kísérőtanulmányok szerzői:

Gyulai Ferenc

Kőrösi Andrea

Sümegei Pál

OPITZ ARCHAEOLOGICA

11.

Főszerkesztő:

Tóth Csaba

Balogh Csilla

EGY FALU A SÖTÉT IDŐKBŐL

Avar kori település
a Felgyő-Kettőshalmi-dűlőben

A kísérőtanulmányok szerzői:

Gyulai Ferenc

Kőrösi Andrea

Sümegei Pál

Martin Opitz Kiadó

Budapest, 2018

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A kiadvány
a Csongrád Városi Önkormányzat, a Nemzeti Kulturális Alap és a
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézetének
támogatásával valósult meg.

Angol fordítás / English translation:
Balogh Csilla, Kunkli Szabolcs, Sümegi Pál

Olvasószerkesztő / Copy editor:
Bertók Krisztina

Borítóterv / Cover design:
auri grafika

ISBN 978-963-9987-30-2
ISSN 2060-6370

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.
All rights reserved, including reproduction, public presentation, the rights of radio and television broadcasting
and translation, as well as the individual chapters.

© Balogh Csilla
© Gyulai Ferenc, Kőrösi Andrea, Sümegi Pál
© Martin Opitz Kiadó

Kiadja a Martin Opitz Kiadó
www.martinopitz.hu
Felelős vezető: dr. Tóth Csaba
Nyomdai munkák: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: dr. Tomesányi Péter

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
BEVEZETÉS	8
A LELŐHELY	11
A lelőhely természetföldrajzi környezete	12
GÖDÖR ITT... GÖDÖR OTT... – AZ AVAR KORI TELEPÜLÉS OBJEKTUMAI.....	13
Épületek	14
Földbe mélyített épületek	14
Felszíni épületek	19
Kemencék és füstölők	20
Gödrök	21
Kutak	22
Árkok és karámok	22
Sírok a telepen	23
FAZÉK, BÖDÖN, TÁL – AZ EDÉNYEK TÍPUSAI.....	24
Kézzel formált kerámiatípusok	24
Fazekak	24
Sütőharangok	29
Bográcsok	31
Agyagbödönök.....	33
Vödrök	34
Tálak	34
Egyéb edénytípusok.....	36
Lassúkorongolt kerámia	36
Gyorskorongolt kerámia.....	37
A kerámiaanyag párhuzamai	38
Háztartási készletek.....	39
HASZNÁLATI ESZKÖZÖK.....	40
Csonteszközök.....	40
Vaseszközök és vastárgyak.....	41
Agyagtárgyak	41
Kőeszközök	42
A FELGYŐI AVAR KÖZÖSSÉG ÉLETMÓDJÁ	43
A gazdálkodás alapjai.....	44
Földművelés	44
Pásztorokodás/állattartás.....	45
Gyűjtögetés	45
Vadászat és halászat.....	46
A kézművesség emlékei	46
Agyagművesség	46
Famegmunkálás	47
Szövés-fonás-varrás	47
Bőr-, gyapjú- és csontfeldolgozás.....	48
Fémművesség	48
Kőmegmunkálás	48
AZ AVAR KORI TELEPÜLÉS KELTEZÉSE.....	50
A DUNA–TISZA KÖZI AVAR KORI TELEPÜLÉSEK KUTATÁSA ÉS A FELGYŐI TELEP JELENTŐSÉGE.....	52
KATALÓGUS.....	54
IRODALOM.....	113

FÜGGELÉK – APPENDIX: Az avar kori objektumok összefoglaló táblázata – Summary table of the Features from the Avar Age.....	119
AVAR AGE SETTLEMENT AT FELGYŐ-KETTŐSHALMI-DŰLŐ (CSONGRÁD COUNTY)	135
KÉPTÁBLÁK – FIGURES	147
KÍSÉRŐTANULMÁNYOK.....	235
<i>Sümegei Pál</i> : FELGYŐ KÖRNYEZETTÖRTÉNETE – The Enviromental History of Felgyő Settlement.....	237
<i>Gyulai Ferenc</i> : FELGYŐ-KETTŐSHALMI-DŰLŐ AVAR KORI LELŐHELY ARCHAEOBOTANIKAI FELDOLGOZÁSA – Archaeological Processing of the Avar Age Archaeological Site Felgyő-Kettőshalmi-dűlő	255
<i>Kőrösi Andrea</i> : EGY AVAR KORI TELEPÜLÉS CSONTESZKŐZEI ARCHAEOZOLÓGUS SZEMMEL – Bone Tools of an Avar Settlement from an Archaeozoologist’s Point of View.....	275

ELŐSZÓ

Alig több mint tíz éve annak, hogy a szegedi Móra Ferenc Múzeum megelőző feltárást végzett a Csongrád megyei Felgyő község határában. A Kiskunfélegyházi, Kiskunmajsai, Kiskőrösi és Csongrádi Kistérségek 24 településének önkormányzata által létrehozott, Homokhátsági Regionális Önkormányzati Társulás a lakosság kedvezőbb hulladékgazdálkodásának megteremtése érdekében egy új szemétkerakó telep építését tervezte Felgyő, Kettőshalmi-dűlő elnevezésű határrészében. A beruházáshoz kapcsolódóan 2006. május 2. – november 30. között Mészáros Patrícia, Sóskuti Kornél, Paluch Tibor és Sz. Wilhelm Gábor régészek vezetésével folyt ásatás. Majd 2007 őszén ismét sor került egy kisebb feltárássra, az ekkor már nagyrészt elkészült hulladéklerakó közművesítése (út- és csatornaépítés) során sérülő lelőhelyrészekben, amelyet Sóskuti Kornél vezetett. E két ásatási szakaszban 113 444 m² területen 4665 objektum vált ismertté, néhány őskori és középkori objektum mellett egy intenzív szarmata és avar kori település objektumai és e korszakokból néhány temetkezés, valamint egy Árpád-kori temető került elő.

A leletanyag restaurálása és leltározása után, 2009-ben vetődött fel a lelőhely tudományos feldolgozásának és egy tanulmánykötet megjelentetésének gondolata. Az ásató régészek közül az avar kori leletanyag feldolgozására nem akadt vállalkozó, így került sor arra, hogy jelen sorok szerzője elvállalta ezt a témát. A tanulmányok elkészültek, a kötet szerkesztése megtörtént, azonban a megjelentetésre nem nyílt lehetőség. A kisebb témákat feldolgozó rövidebb tanulmányokat az elmúlt években különböző kiadványokban megjelentettük, de a szarmata és az avar kori település közöletlen maradt.

2012-ben a Nemzeti Kulturális Alap alkotói támogatásának köszönhetően nyílt arra lehetőség, hogy az avar településről készített rövid összefoglaló tanulmányból egy részletesebb elemző, nagyobb lélegzetű munka szülessen, amely így inkább már egy önálló, monografikus megjelenési formát igényelt. Ezért emellé egy csokorba véve azokat a kísérőtanulmányokat, amelyek a lelőhely avar kori horizontjával foglalkoznak (csonteszközök és archaeobotanikai leletek), valamint kiegészítve Felgyő környezettörténeti áttekintésével, született meg e könyv.

A régészeti anyag bemutatásán túl, részben ez alapján, valamint a zoológia és botanikai leletek alapján a Felgyő-Kettőshalmi-dűlő lelőhelyen élt avar kori közösség életmódjának, mindennapjainak megrajzolására is kísérletet tettünk. Ezért reméljük, hogy az olvasói számára e könyv nemcsak egy haszonnal forgatható anyagközlés lesz, hanem jó példa arra, hogy a régészeti leletekből mozaikként hogyan rekonstruálható a múlt egy apró szelete.

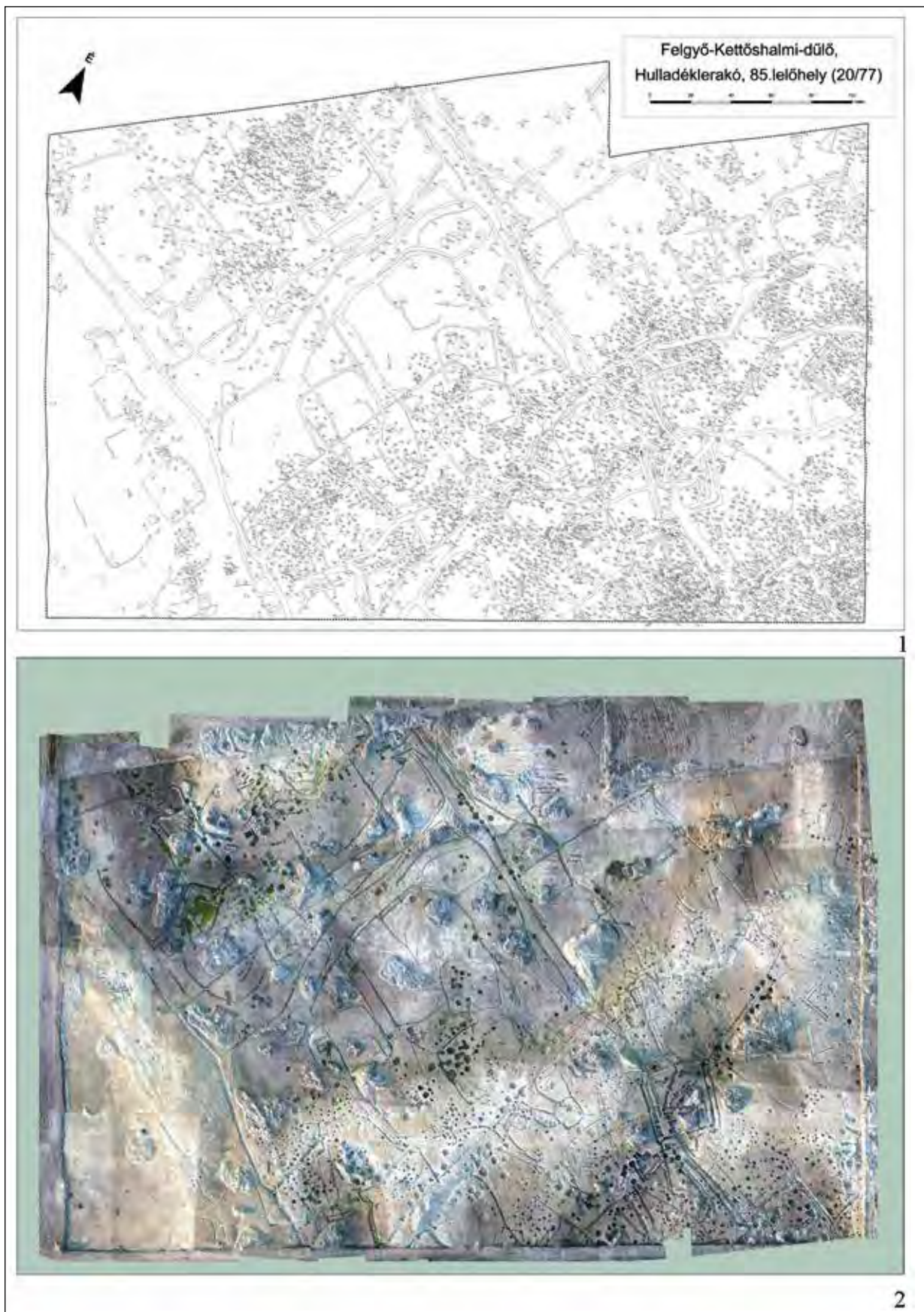
Isztambul, 2017. augusztus 31.

Balogh Csilla

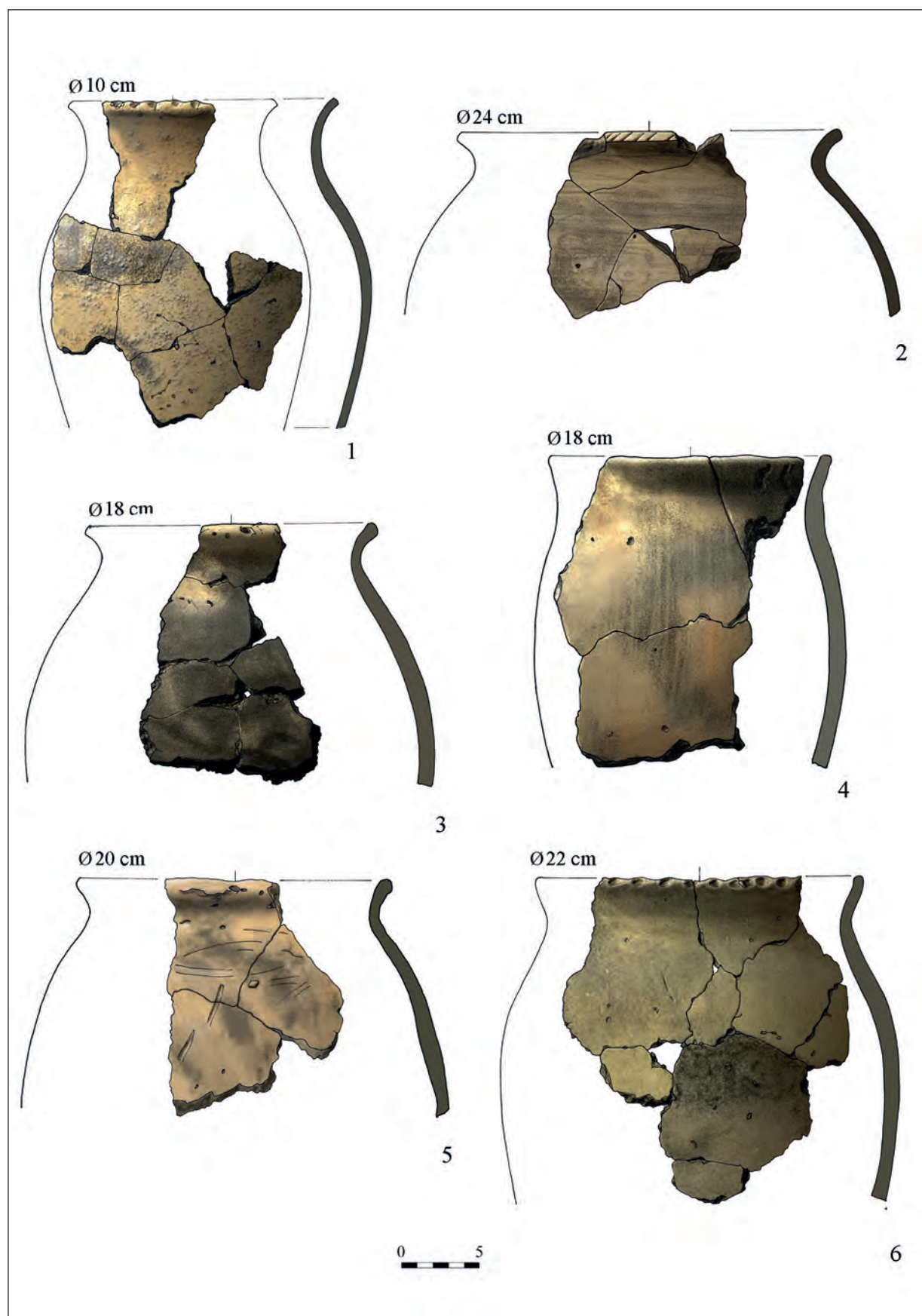

1. kép. 1–2: Felgyő-Kettőshalmi-dűlő régészeti lelőhely elhelyezkedése; 3: A lelőhely az első katonai felmérés (1763–1787) térképlapján; 4: Lokalizált avar kori települések Felgyő-Kettőshalmi-dűlőben

Fig. 1. 1–2: The location of the site Felgyő-Kettőshalmi-dűlő; 3: The site on the First Military Survey (1763–1787); 4: Avar period settlements localized in Felgyő-Kettőshalmi-dűlő

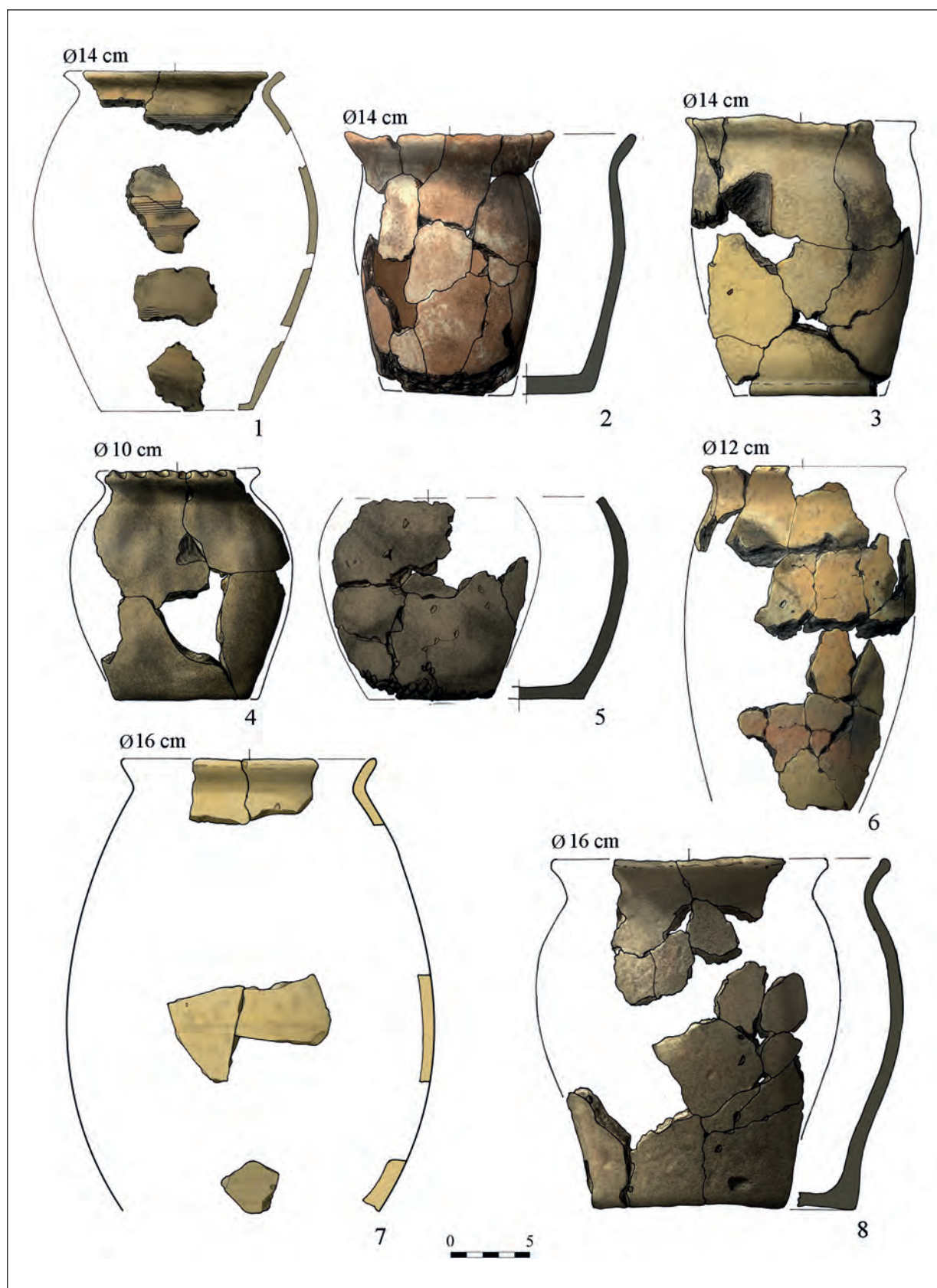

2. kép. Felgyő-Kettőshalmi-dűlő lelőhely összesítő térképe és légifotója
Fig. 2. Overview map and aerophoto of the site Felgyő-Kettőshalmi-dűlő

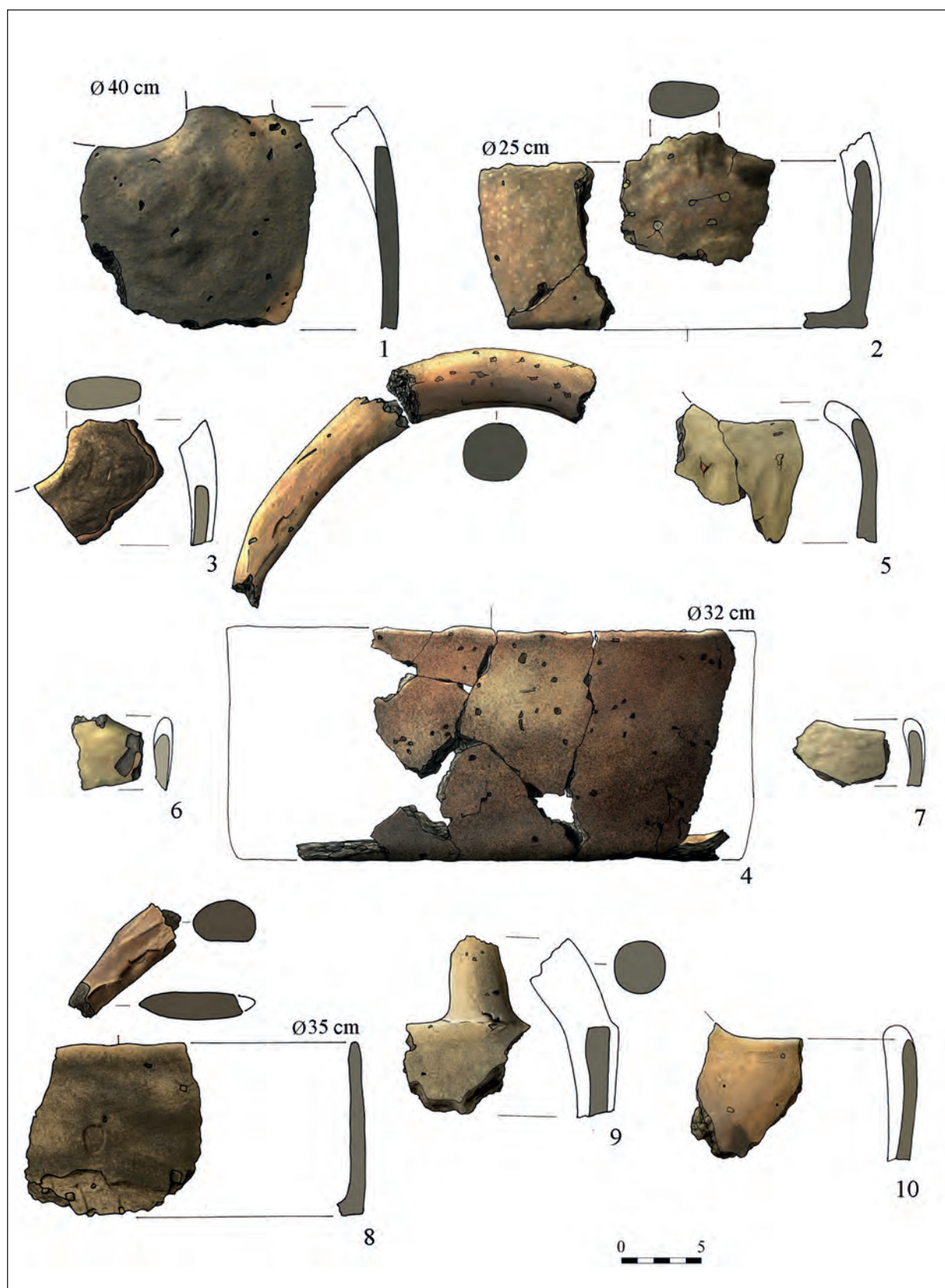
27. kép. Kézzel formált fazekak. 1: 2306. obj.; 2: 1639. obj.; 3: 492. obj.; 4: 3232. obj.; 5: 618. obj.; 6: 3072. obj.

Fig. 27. Hand-built potteries. 1: Feature 2306; 2: Feature 1639; 3: Feature 492; 4: Feature 3232; 5: Feature 618; 6: Feature 3072

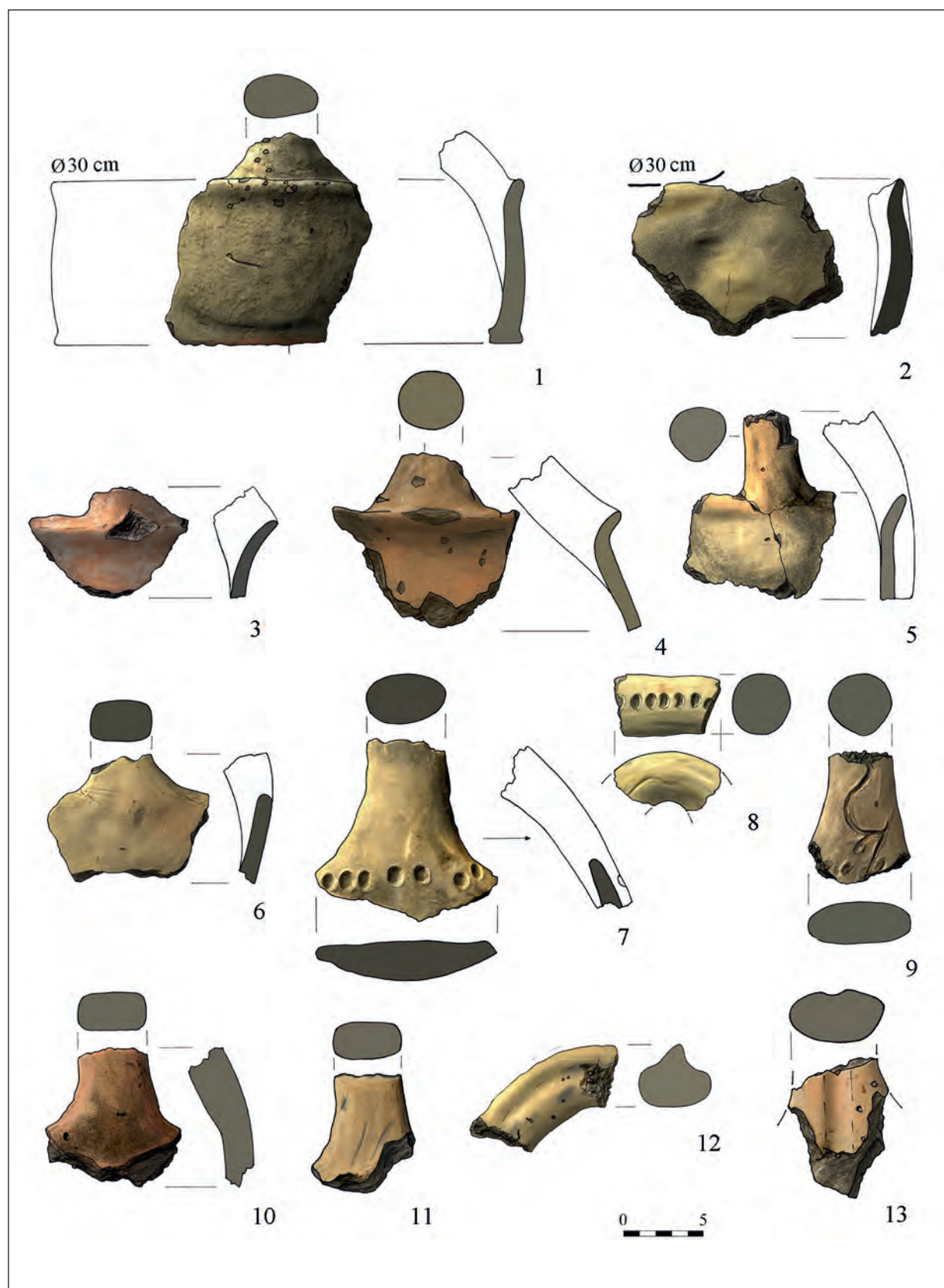
32. kép. Kézzel formált fazekak. 1: 555. obj.; 2: 1920. obj.; 3: 2226+2214. obj.; 4: 2829. obj.; 5: 2857. obj.; 6: 2306. obj.; 7: 2826. obj.; 8: 3393. obj.

Fig. 32. Hand-built potteries. 1: Feature 555; 2: Feature 1920; 3: Features 2226+2214; 4: Feature 2829; 5: Feature 2857; 6: Feature 2306; 7: Feature 2826; 8: Feature 3393

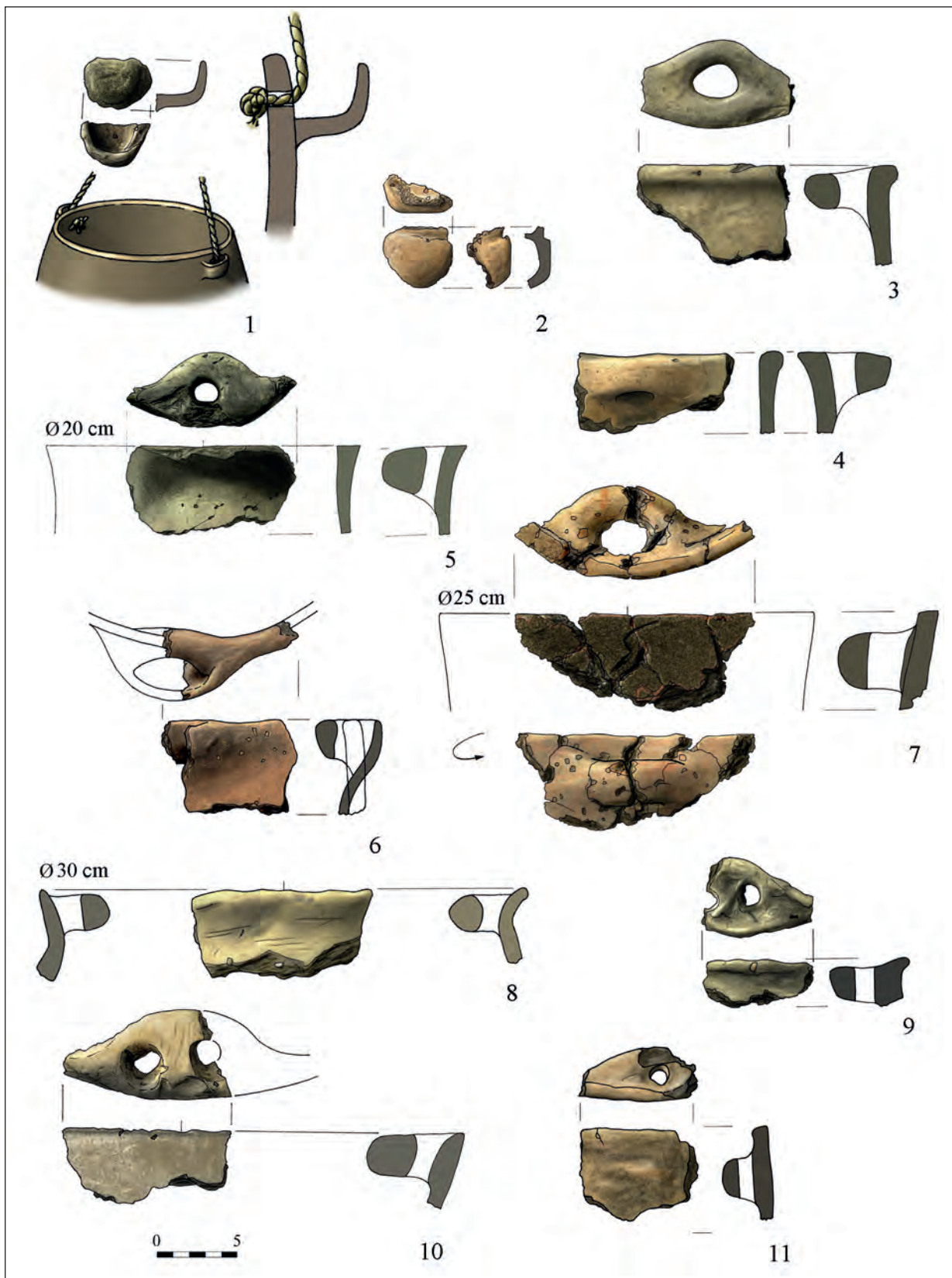
50. kép. Felsőfüles bográcsok. 1: 3388. obj.; 2: 1123. obj.; 3: 1234. obj.; 4: 1483. obj.; 5: 710. obj.; 6–7: 2361. obj.; 8: 1444. obj.; 9: 222. obj.; 10: 4529. obj.

Fig. 50. Clay cauldrons with high curved lug. 1: Feature 3388; 2: Feature 1123; 3: Feature 1234; 4: Feature 1483; 5: Feature 710; 6–7: Feature 2361; 8: Feature 1444; 9: Feature 222; 10: Feature 4529

51. kép. Felsőfüles bográcsok. 1: 2361. obj.; 2: 3718. obj.; 3: 3308+3309. obj.; 4: 3744. obj.; 5: 770. obj.; 6: 1000. obj.; 7: 3143. obj.; 8: 1823. obj.; 9: 1072. obj.; 10: 3634. obj.; 11, 13: 1254. obj.; 12: 3319. obj.

Fig. 51. Clay cauldrons with high curved lug. 1: Feature 2361; 2: Feature 3718; 3: Features 3308+3309; 4: Feature 3744; 5: Feature 770; 6: Feature 1000; 7: Feature 3143; 8: Feature 1823; 9: Feature 1072; 10: Feature 3634; 11, 13: Feature 1254; 12: Feature 3319

52. kép. 1–2: Kagylófüles bográcsok. 1: 492. obj.; 2: 2186. obj. 3–11: Belsőfüles bográcsok. 3: 2575. obj.; 4: 2239. obj.; 5: 2224. obj.; 6: 3277. obj.; 7: 1570. obj.; 8: 3455. obj.; 9: 3060. obj.; 10: 492. obj.; 11: 1506. obj.

Fig. 52. 1–2. Clay cauldrons with shell shape lug. 1: Feature 492; 2: Feature 2186. 3–11: Clay cauldrons with the lug on the inside of the rim. 3: Feature 2575; 4: Feature 2239; 5: Feature 2224; 6: Feature 3277; 7: Feature 1570; 8: Feature 3455; 9: Feature 3060; 10: Feature 492; 11: Feature 1506

Ebben a kötetben a Csongrád megyei Felgyő község határában 2006–2007-ben feltárt, több mint 11 hektár kiterjedésű 7–8. századi település ismertetésén és leletanyagának elemzésén keresztül nyerhetünk bepillantást egy avar kori település életébe. A korszerű régészeti módszerekkel, példás gyorsasággal feltárt településrészlet kutatása a Felgyői Regionális Hulladéklerakó építéséhez kapcsolódott.

A Kárpát-medence eddig feltárt avar kori települései között a felgyői a legnagyobbak közé tartozik. A több régészeti korszakban is lakott területen 1280 avar kori objektumot tártak fel: 219 épület (házak, műhelyek), több mint 50 kút, 44 kemence és füstölő, 215 árok, árokrészlet és karám, 24 felszíni épületmaradvány, valamint 722 különböző funkciójú gödör és 6 temetkezés került elő.

Az ásatási megfigyelések alapján színes kép rajzolódik ki a település szerkezetéről, az egykori épületek kialakításáról, a lakáskörülményekről. A nagyszámú tárológödör és a füstölők az élelem tárolásáról és tartósításáról, a kemencék és katlanok, illetve az előkerült kerámiaanyag az ételkészítés módjáról és a háztartások edénykészleteiről, a karámok az állattartás jelentőségéről mesélnek. A gazdag leletanyag kapcsán a gazdálkodásról (gyűjtögetés, halászat, vadászat, pásztorkodás, földművelés) és a kézművességről (famegmunkálás, agyagművesség, bőrmunka, gyapjúfeldolgozás, növényi anyagok feldolgozása, szaru- és csontmegmunkálás, fémművesség), valamint a közösség életének mindennapjairól is részletes képet kapunk.

A feltárás és a feldolgozás tudományos módszerekkel történt, az eredményeket azonban nemcsak a szakmabeliek, de a laikus érdeklődők számára is érthető és élvezhető formában igyekeztünk bemutatni.

A régészeti anyag közzétételén túl egy-egy rövidebb tanulmány Felgyő és környékének környezettörténetével, a telepen előkerült csonteszközökkel és a botanikai maradványokkal foglalkozik. A településről előkerült anyag feldolgozása jelen kötet közreadásával korántsem ért véget, számos további téma várja kutatóját.

www.martinopitz.hu

3900 Ft

